

ТІНЬОВА ЗАЙНЯТІСТЬ І ОФІЦІЙНЕ БЕЗРОБІТТЯ НА РИНКУ ПРАЦІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Н. М. КРАУС, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»);

Є. Г. САМОЙЛЕНКО, кандидат економічних наук
(Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ)

Анотація. У статті досліджені причини та фактори, що сприяють розвитку тіньового ринку праці. Розглянуто загальну характеристику процесу легалізації тіньових доходів і особливості податкового законодавства в різних країнах світу. Визначено систему заходів щодо регулювання безробіття в офіційному секторі економіки. Запропоновано основні стимулюючі інструменти, що можуть сприяти детінізації ринку праці в Україні.

Ключові слова: тіньовий ринок праці, тіньова зайнятість населення, офіційне безробіття, легалізація, детінізація.

Існування такого соціально-економічного явища як тіньовий ринок праці зумовлює суттєве скорочення у структурі доходів бюджету, зокрема частки податкових надходжень. Обсяги ресурсів, що обертаються у сфері тіньового ринку праці, являють собою суттєву перешкоду на шляху забезпечення сталого розвитку економіки країни, що підтверджує важливість нашого дослідження.

Проблема тіньової економіки – це не лише проблема економічна, а й соціальна. За великих обсягів тіньового сектора економіки суттєво зменшуються надходження до дохідної частини державного бюджету, а отже, зменшується видаткова частина на виплату пенсій та інших соціальних виплат, заробітної плати, стипендій тощо. Уряд України повинен зробити все, що від нього залежить, щоб істотно знизити рівень тінізації економіки.

Серед російських науковців проблему існування тіньової економіки розглядали: Л. Абалкін, С. Барсукова, С. Глінкіна, Ф. Глісін, Ю. Лагов, К. Привалов, В. Радаєв, Л. Тимофеев, А. Яковлева та багато інших. Вагомий внесок у розробку проблеми детінізації економіки зробили такі вітчизняні науковці: В. Базилевич, А. Базилук, З. Варналій, В. Геєць,

Я. Жаліло, Б. Кваснюк, І. Мазур, В. Мандибура, В. Мунтіян, Ю. Пахомов, В. Попович, О. Турчинов, А. Фукс, А. Чухно та ін.

Водночас, незважаючи на високий ступінь розробки цього питання, а також значний науковий і практичний внесок вітчизняних науковців, проблеми детінізації економіки, з одного боку, та результатів такого дослідження для забезпечення існування лише офіційного ринку праці та відсутності тіньової зайнятості в країні – з іншого, свідчать про об'єктивну необхідність подальшого дослідження цієї проблеми. Актуальність зазначених проблем, їх теоретичне та практичне значення обумовили мету статті.

Протягом останніх років одним із головних завдань державної політики України є концентрація зусиль усіх гілок влади на комплексному здійсненні радикальних економічних, правових, організаційних і силових заходів щодо рішучого обмеження корупції і тіньової зайнятості.

За оцінками Міжнародної організації праці (МОП), рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9 %. Разом з тим, специфікою тінізації ринку праці в Україні є наявність комбінованих форм оплати праці, які перед-

бачають часткову виплату заробітної плати «в конвертах» [1, с. 15; 2, с. 16–28].

Функціонування тіньової економіки істотно впливає на всі аспекти соціально-економічної діяльності. Ринок праці не є винятком. Проте, перш ніж перейти до подальшого аналізу тіньового ринку праці, дамо визначення офіційному. Ринок праці – це система суспільних відносин, що охоплює сферу працевлаштування, формування попиту й пропозиції на робочу силу, а також механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями та найманими працівниками. Прийнято розрізняти зовнішній і внутрішній, первинний і вторинний ринки праці.

Основою тіньової економіки є тіньовий ринок праці. Він є своєрідним джерелом, що постачає тіньовій економіці трудові ресурси. Тому ці два поняття тісно взаємопов'язані.

Основною причиною виникнення тіньового ринку праці є наявність можливостей для певної частини економічних агентів, не дотримуватись існуючого законодавства. Доречно також виокремити фактори, що сприяють розвитку цього процесу.

По-перше, низький рівень заробітної плати в державному секторі економіки. Не всіх громадян влаштовують розміри їх зарплат, тому відбувається, так би мовити, «відплив» частини трудових ресурсів у «тінь» задля отримання більших доходів.

По-друге, надмірний податковий тягар, складна система оподаткування, нестабільність податкового законодавства, високий податковий тиск і нерівномірність податкового навантаження на суб'єкти господарювання. Високе податкове навантаження на особисті доходи громадян і, зокрема, процент відрахувань до соціальних фондів, провокує перехід великої частини економіки в «тінь». На рік загальна кількість податків в Україні становить понад 100 (для порівняння, у Швейцарії – 2, в Сінгапурі – 5, Латвії – 7, Китаї – 4).

Сьогодні загальна сума цих відрахувань становить 37,5 %, з яких пенсійний збір – 32 %, страхові внески через тимчасову втрату працездатності – 2,9 %, страхування на випадок безробіття – 1,9 %, а ставка страхового збору, в разі нещасного випадку на виробництві, за-

лежить від галузі. Разом з єдиною ставкою на доходи фізичних осіб, загальне навантаження на фонд заробітної плати становить 50,5 %.

По-третє, низька якість державних послуг, передусім тих, що стосуються життєзабезпечення громадян, які надають медичні установи, заклади освіти та комунальні служби. Результати дослідження сфери громадських послуг засвідчують, що якість обслуговування населення державними установами не поліпшується. Так, лише 13–14 % опитаних позитивно оцінюють роботу поліклінік і лікарень, 6–9 % – органів правопорядку та 14–21 % задоволені якістю послуг, що надають комунальні служби.

Розширення мережі платних послуг не призводить до поліпшення їх якості. Отже, формується тіньовий сектор – утворення макро-економічного рівня державного типу, в якому внаслідок високого рівня корупції та тінізації, державні послуги та суспільні блага розподіляються за ринковими принципами.

По-четверте, надмірне регулювання підприємницької діяльності, високий рівень корупції та некомпетентність державних службовців. Дослідження показують, що в умовах поширеної адміністративної корупції, державні службовці прагнуть до нарощування кількості перевірок і підвищення розмірів податків і штрафів. Унаслідок цього система податків і штрафів втрачає ефективність як інструмент державної політики.

По-п'яте, відсутність довіри до державних інституцій. Саме довіра до уряду або відчуття «соціальної солідарності» спонукає людей платити податки. За таких умов, будь-які обіцянки уряду проводити ефективні реформи в обмін на сплату громадянами податків викликають щоразу суспільний супротив.

Оскільки тіньова економіка не сприяє розвитку ринкової системи, то всі країни прагнуть зменшити її обсяг. Як уже зазначалось, одним із основних факторів поширення тіньової економіки та тіньового ринку праці є надмірний податковий тягар і недосконалість податкової політики держави. Розглянемо, як інші держави долають цю проблему в контексті детінізації ринку праці.

Податкові системи розвинених країн світу базуються на кількох загальних пріоритетах: максимальне спрощення процедури сплати податків, зменшення адміністративного тиску на підприємства, спрощення процедур регулювання підприємницької діяльності, зменшення податкового тиску.

Немає жодної країни у світі, де питання розвитку тіньового ринку праці не було б актуальним, за винятком Кувейту, де практично не

існує тіньової економіки. Це зумовлено, зокрема, відсутністю величезної кількості податків (до слова – в Україні підприємцю необхідно здійснити 147 платежів податкового характеру протягом року). Загальну характеристику процесу легалізації тіньових доходів і особливості податкового законодавства в різних країнах світу представлено в табл. 1.

Серед методів виявлення тіньової зайнятості найпоширенішим у світі є так званий

Таблиця 1

Загальна характеристика процесу легалізації тіньових доходів і особливості податкового законодавства в різних країнах світу

Країна	Загальна характеристика функціонування тіньового сектора і процесу легалізації та особливостей податкового законодавства
Нідерланди	Приховування грошей передбачає тривалий термін ув'язнення. Прийняття акта з питань передачі грошей офісами дало змогу владі країни повністю відстежувати та контролювати трансакції й обмін грошей з правом ідентифікації усіх клієнтів
Індія	Ця країна досить вдало використала метод податкової амністії, коли громадянам дозволяють задекларувати приховані від оподаткування доходи, з яких сплачується податок у певному розмірі. В цьому разі вони звільняються від кримінальної відповідальності
США	Податки у США визнаються одними із найнижчих в індустріально розвинених країнах. Їх частка становить усього 28 % ВВП (у середньому в індустріальних країнах цей показник сягає 38 %). Це пояснюється нормальним функціонуванням економіки країни попри дефіцит державного бюджету, який фінансується грошовою емісією. В американських доларах проводиться 60 % світових розрахунків, тобто тягар інфляції внаслідок емісії національної валюти із США порівну розділяє увесь світ
Канада	Між різними за розмірами підприємствами існують розбіжності щодо оподаткування. Зокрема, малі підприємства мають право на часткове повернення сплаченого прибуткового податку відповідно до федеральних програм підтримки малого бізнесу.
Австрія	Податковим законодавством передбачається можливість запровадження індивідуального графіка сплати податків для підприємств, фізичних і юридичних осіб, що потрапили у складну фінансову ситуацію
Італія	Важливою проблемою є легалізація (повернення) капіталів із закордонних банків. Схема така: кошти переводяться у Швейцарію з метою зниження оподаткування. Громадянин, який бажав повернути гроші, цінні папери або інші фінансові активи до Італії або легалізувати їх за кордоном, має через фінансового посередника (італійський банк або іншу фінансово-кредитну установу Італії) лише зробити відповідну заяву про наявність і розмір таких активів і внести 2,5 % від їх розміру на рахунок держави. При цьому сплата цієї суми здійснюється у грошовому еквіваленті або шляхом купівлі державних цінних паперів. Процес легалізації вирізняється повною анонімністю, оскільки дані відомі лише фінансовому посереднику. В процесі легалізації факт подання громадянином неточних даних у податкових деклараціях попередніх років не розглядається як фіскальне порушення. Винятком є лише подання таких даних із використанням фальшивих або підроблених фінансових документів
Греція	Задля зменшення тиску та стимулювання підприємців до легалізації доходів був прийнятий 10-річний сприятливий податковий режим для суб'єктів господарювання, що інвестують понад 30 млн євро. Внаслідок запровадження цього податкового режиму знизився загальний податок, була розв'язана проблема прозорості системи перевірок, підвищилась інвестиційна активність
Китай	Незважаючи на те, що податкові доходи Китаю становлять близько 95 % усіх фінансових доходів країни і слугують головним джерелом наповнення держбюджету, податковий прес являє собою чотири податки із сумарною ставкою 24,4 %. Хоча в Китаї теж функціонує тіньова економіка, проте державна влада приймає спеціальні законодавчі програми, котрі б зменшували її обсяги. Також слід відзначити, що законодавством цієї країни передбачено суворі покарання за корупцію

«італійський» метод. Його розробив і досить давно застосовує Італійський інститут статистики. Цей метод ґрунтується на вивченні витрат робочої сили, а точніше – відпрацьованого робочого часу. Реальний рівень зайнятості оцінюється за даними вибіркового дослідження домашніх господарств. За різницею фактичного й офіційно зареєстрованого рівнів зайнятості визначається тіньова зайнятість.

Отже, тіньовий ринок праці наявний в усіх країнах світу, різниця лише в його масштабах. Україна не виняток. Розглянемо особливості тінізації вітчизняного ринку праці та засоби боротьби з цим явищем.

На сьогодні в Україні серед головних причин існування тіньової економіки можна назвати кризу системи управління, дисбаланс між розвитком продуктивних сил та виробничими відносинами, великий розрив між багатими і бідними прошарками населення, відсутність середнього класу як стабілізаційного фактора в суспільстві, високі податки й нерівномірний їх розподіл, надмірне регулювання підприємницької діяльності, недосконалість законодавства, висока вартість кредитів, недостатня ефективність управління державним майном, низька підприємницька культура, високий рівень корупції та відсутність науково обґрунтованої та ефективної, при практичному застосуванні, стратегії й програми детінізації економіки країни.

Розглядати розвиток тіньової економіки потрібно у взаємозв'язку з розвитком легального сектора [3]. Вони поєднані як судини: з одних виливається – в другі вливається. Щодо параметрів динаміки грошових доходів і витрат населення, виникає такий висновок: відбувається не стільки економічне зростання, хоча воно, безумовно, є, скільки детінізація економіки.

Одна з причин цього явища, на нашу думку, може бути пов'язана із запровадженням спрощеної системи оподаткування. Фактично, у багатих людей з'явилася можливість показувати обсяги свого виробництва і нічого при цьому не платити в казну, що й стало потужним чинником детінізації останніми роками. З цим треба рахуватися.

З іншого боку, неможливо зруйнувати тіньову економіку лише «згори». Треба вплива-

ти на свідомість населення країни, яке втягнуто у тіньові відносини. Власник підприємства, який приховує свої доходи, не робить це самостійно. Він обов'язково залучає до цього своїх працівників. Сьогодні на це згодні і власник підприємства, із зрозумілих причин, і найманий працівник, тому що він отримує більші кошти, не сплачуючи за це податки та нічого не втрачаючи.

Одним із завдань політики детінізації є розрив цього зв'язку. На нашу думку, це можна зробити шляхом ефективної дії загального соціального страхування, передусім пенсійного.

Ще одна можливість – у дії медичного страхування, коли якість медичних послуг буде безпосередньо пов'язана з тим, скільки людиною, або ж за людину, внесено на її страховий рахунок. Це спонукатиме найманих працівників висвітлювати хоча б частину своїх доходів і ускладнить цю процедуру для власника.

Стратегічним пріоритетом реформування системи соціального захисту є формування повномасштабної системи соціального страхування, яка відбуватиметься на принципах системності, соціальної справедливості, ефективності та фінансової обґрунтованості. Прозорий механізм призначення страхових виплат, у свою чергу, сприятиме заохоченню населення до участі в страхових програмах і отриманню заробітної плати на легальних правових засадах.

Тіньовий сектор економіки знищує легальний, руйнуючи морально-етичні принципи позитивної діяльності людини. Сьогодні обсяг нелегального сектора визначається через обсяг коштів, які в ньому обертаються, а обсяг страждань і принижень гідності тих працівників, які створюють ці кошти, залишається поза увагою.

Тіньові гроші – це результат людської праці. Якщо існують тіньові гроші, то існують і сотні тисяч «підневільників», які в «тіні», тобто за межами будь-якого соціального захисту з боку держави, створюють багатство декількох десятків українських олігархів і магнатів.

Проблема безробіття в офіційному секторі є ключовим питанням у ринковій економіці, і не вирішивши його, неможливо налагодити ефективну діяльність економіки. Особливо го-

стро проблема безробіття постає зараз перед Україною, тому що стан економіки України вкрай нестабільний.

Величезний економічний спад, руйнуючи промисловість, не міг не торкнутися ринку

праці. Показники зареєстрованого безробіття та існуючий попит і пропозиція робочої сили за перше півріччя 2013 р. наведенні в табл. 2 й 3.

Таблиця 2

Зареєстроване безробіття у I півріччі 2013 р. [4]

Період	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду		у відсотках до населення працездатного віку	Середній розмір допомоги за місяць, гривень
	тис осіб			
	всього	з них отримують допомогу по безробіттю		
Січень	564,5	435,8	2,0	1089
Лютий	589,1	469,1	2,1	1069
Березень	571,6	450,3	2,0	1194
Квітень	534,7	408,5	1,9	1116
Травень	501,0	384,3	1,8	1119
Червень	465,3	360,3	1,7	1087
Липень	451,5	353,5	1,6	1133

Таблиця 3

Попит і пропозиція робочої сили у I півріччі 2013 р. [4]

Період	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб	Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць (вакантних посадах), осіб
Січень	564,5	54,1	104
Лютий	589,1	59,0	100
Березень	571,6	67,8	84
Квітень	534,7	69,5	77
Травень	501,0	75,0	67
Червень	465,3	78,7	59
Липень	451,5	79,7	57

Сьогодні Україна поділилася на дві частини: непорядний корумпований чиновник, – з одного боку, та пригнічена, сплюндрована людина праці – з іншого. Щоб подолати ці проблеми, потрібні негайні ринкові перетворення, легалізація прихованого безробіття, і прихованої зайнятості. Це дозволить українцям зберегти людське обличчя, не перетворитися на націю рабів.

Відповідно до концепції зміщення акцентів соціальної політики на максимальне розширення зайнятості, забезпечення гідної винагороди за працю у сфері політики зайнятості, пропонуємо здійснити комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення ринку праці та системи працевлаштування, випереджаюче

зростання зайнятості в малому та середньому бізнесі, а також у сфері послуг.

Система заходів щодо регулювання безробіття в офіційному секторі України, на нашу думку, повинна включати:

- створення умов для продовження періоду трудової діяльності за рахунок стимулювання, використання трудового потенціалу робітників зрілого (старшого) віку (гнучкий графік роботи, часткова зайнятість, упорядкування системи пільгових пенсій);
- стимулювання зайнятості жінок, які мають неповнолітніх дітей і дітей-інвалідів;
- формування у суспільстві толерантного ставлення до трудової міграції й емігрантів, створення системи соціалізації мігрантів,

умов для їх адаптації, забезпечення ефективного контролю за дотриманням законодавства по відношенню до трудових емігрантів;

- забезпечення дотримання усталених норм і правил у сфері регулювання ринку праці та трудових відносин, підвищення ефективності контролю та надзору за їх виконанням;

- створення умов для інтеграції в трудову діяльність осіб з обмеженими фізичними можливостями;

- державну підтримку нетрадиційним сферам зайнятості, стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;

- залучення приватного (як вітчизняного, так й іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття;

- розвиток приватно-державного партнерства у сфері зайнятості населення і захисту від безробіття, формування партнерств бізнесу, місцевих і регіональних органів влади, які будуть займатися розв'язанням проблем соціальної адаптації, перенавчання працівників, звільнених з робочих місць у зв'язку з модернізацією і переоснащенням підприємств, що впроваджують працевлаштовуючі технології;

- заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес.

На сьогодні механізм соціальної допомоги безробітним становить різні види компенсацій у разі втрати роботи, особливі гарантії працівникам, які втратили роботу через зміни у структурі виробництва й організації праці, стипендії на час професійної підготовки та перепідготовки, виплати допомоги з безробіття.

Серед стимулюючих заходів, що можуть сприяти детінізації ринку праці, можна перелічити такі.

По-перше, оптимізувати відрахування до соціальних фондів. Варто зазначити, що навіть за існуючої ставки відрахувань до Пенсійного фонду держава не може забезпечити громадян похилого віку пенсіями, які відповідали б їх реальним фінансовим потребам. Крім того, не можна бути певними, що зниження ставки відрахувань на кілька відсоткових пунктів сут-

тєво вплине на рішення роботодавців робити ці відрахування. Отже, цей захід досягне позитивних результатів, лише за умови, що:

- зниження ставки буде суттєвим;

- паралельно буде вжито заходів щодо подальшої реформи пенсійного законодавства;

- буде створено резервний фонд для покриття можливого дефіциту Пенсійного фонду (за рахунок коштів від приватизації чи відрахувань від виручки від експорту металів, як, наприклад, у Росії від експорту нафти).

По-друге, спрощення податкового законодавства та заборона внесення змін протягом п'яти років. Цей захід створить можливості роботодавцям ефективно планувати бізнес-цикл, але, разом з тим, унеможливить коригування тих положень законодавства, що негативно впливають на економічне зростання країни та створюють можливості для зловживань.

По-третє, зменшення кількості податкових пільг. Це допоможе рівномірніше розподілити податковий тягар, збільшити надходження до бюджету та підвищити ефективність використання інвестиційного ресурсу, але, разом з тим, зменшить прибутковість ряду підприємств і може призвести до скорочення виробництва. Крім того, існує ризик скорочення економічно-виправданих пільг, якщо рішення про скорочення пільги не базуватиметься на ґрунтовному аналізі доцільності існування такої пільги.

По-четверте, спрощення системи адміністрування податків, розробка законопроектів про порядок проведення регулюючими органами перевірок діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Цей захід уможливить підвищення ефективності та забезпечить прозорість податкового адміністрування, а також зниження можливості для ухилення від сплати податків через недосконалість законодавства.

Важливе значення для активізації державної політики на ринку праці має ухвалення в липні 2012 р. нової редакції Закону України «Про зайнятість населення». Запровадження додаткових стимулів для роботодавців до створення робочих місць, розширення доступу до професійного навчання та підвищення кваліфікації для працівників, збільшення можливостей працевлаштування для молоді й ін-

ших вразливих категорій населення, поширення самозайнятості населення мають сприяти поліпшенню загальної соціально-економічної ситуації в країні [5, с. 113].

Підвищення рівня зайнятості населення, поліпшення якості робочих місць дадуть змогу скоротити видатки бюджетів різних рівнів на соціальну допомогу. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про зайнятість населення» можливе сприяння підвищенню конкурентоспроможності громадян віком понад 45 років у спосіб надання ваучера для перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності.

Дотепер недостатньо чітко врегульована процедура сертифікації працівників (підтвердження навичок, отриманих неформально), не визначені органи, відповідальні за здійснення контролю за цільовим використанням ваучерів, – усе це потребує відповідного доопрацювання.

Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12 січня 2012 р. визначає базові правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи професійного розвитку працівників. Статтею 14 цього Закону регламентується порядок підтвердження результатів неформального професійного навчання працівників завдяки створенню у складі Державної служби зайнятості України центрів визнання результатів неформального професійного навчання. Це може забезпечити більшу прозорість інформації на ринку праці щодо наявної робочої сили [6, с. 97].

Маємо надію, що ухвалений в липні 2012 р. Закон України «Про зайнятість населення» сприятиме вдосконаленню механізмів державного регулювання у сфері зайнятості населення, забезпечить ефективне використання страхових коштів, спрямованих на програми сприяння зайнятості, посилить мотивації працівників і роботодавців до легального працевлаштування, знизить рівень молодіжного безробіття, поліпшить ситуацію із зайнятстю людей зрілого віку, збільшить можливості для професійного зростання особи, підвищення темпів створення нових робочих місць [6, с. 49].

Стратегія національної безпеки України розглядає високий рівень тінізації економіки, зокрема поширення «тіньової» зайнятості, як загрозу життєво важливим національним інтересам України. Зрозуміло, що боротьба за істотне скорочення й обмеження неформальної зайнятості повинна стати одним із пріоритетів державної стратегії економічної безпеки та політики щодо ринку праці. Вона повинна мати комплексний характер і охоплювати заходи як суто економічного, так й адміністративного, соціально-психологічного, мотиваційного та виховного характеру [5, с. 114].

Ефект від скорочення й легалізації неформальної зайнятості повинен оцінюватися в першу чергу не з позиції збирання податків, а з більш широких економічних, інституційних, перш за все соціальних позицій. Цей ефект виявлятиметься в подоланні негативних наслідків функціонування тіньової зайнятості, а саме: випадання цілого сегмента зі сфери законодавчого регулювання ринку праці, втрата кваліфікації й професійних навичок, консервація деформацій на ринку праці, відсутність контролю якості товарів і послуг, що надаються, формування у суспільстві атмосфери припустимості порушення податкового, трудового та іншого законодавств, створення сприятливого середовища для кримінальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. – К. : НІСД, 2011. – С. 15.
Tinova ekonomika v Ukraini: mashtaby ta napriamky podolannia. – K. : NISD, 2011. – S. 15.
2. Харазішвілі Ю. М. Методичний підхід до оцінювання тіньової зайнятості в Україні / Ю. М. Харазішвілі, Н. М. Дмитренко // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
Kharazishvili Y. M. Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia tinovoi zainiatosti v Ukraini / Y. M. Kharazishvili, N. M. Dmytrenko // Ekonomika Ukrainy. – 2010. – № 12. – S. 16–28.

3. Краус Н. М. Тіньовий та офіційний сектори економіки: антагоністичне співіснування і взаємодія : монографія / Н. М. Краус. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – С. 178.
- Kraus N. M. Tinovyi ta ofitsiinyi sektory ekonomiky: antahonistychne spivisnuvannia i vzaiemodiia : monohrafiia / N. M. Kraus. – Poltava : RVV, 2008. – S. 178.
4. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
- Statystychna informatsiia [Elektronnyi resurs] / Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Nazva z ekrana.
5. Краус Н. М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання : монографія. – Полтава : Дивосвіт, 2014. – С. 148.
- Kraus N. M. Determinanty tinovoi ekonomiky v innovatsiinykh umovakh hospodariuvannia : monohrafiia / N. M. Kraus. – Poltava : Dyvosvit, 2014. – S. 148.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – С. 97.
- Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukraine v 2013 rotsi : Shchorichne poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. – K. : NISD, 2013. – S. 97.

Н. Н. Краус, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»); **Е. Г. Самойленко**, кандидат экономических наук (Национальная металлургическая академия Украины, г. Днепропетровск). **Теневая занятость и официальная безработица на рынке труда: мировой опыт и украинские реалии.**

Аннотация. В статье проведено исследование причин и факторов, способствующих развитию теневого рынка труда. Рассмотрена общая характеристика процесса легализации теневых доходов и особенности налогового законодательства в разных странах мира. Определено систему мер по регулированию безработицы в официальном секторе экономики. Предложено основные стимулирующие инструменты, которые могут способствовать детенизации рынка труда в Украине.

Ключевые слова: теневой рынок труда, теневая занятость населения, официальная безработица, легализация, детенизация.

N. M. Kraus, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade); **E. G. Samoylenko**, Cand. Econ. Sci. (National metallurgical academy of Ukraine, Dnepropetrovsk, Ukraine). **Shadow employment and official unemployment in labor market: the world experience and ukrainian reality.**

Summary. Causes and factors contributing to the development of informal labor market are researched in the article. The general characteristics of the legalization of shadow incomes and features of the tax laws in various countries are considered. The system of measures to regulate unemployment in the formal sector of economy is determined. The basic stimulating tools, that can facilitate shadowing labor market in Ukraine are proposed.

Keywords: informal labor market, informal employment, official unemployment, legalization, de-shadowing.